

Fig. 1. Udsigt fra bakken »Sukkertoppen« mod vest over et udsnit af Gudenådalen og en del af Sønder Vissing sogn. C.M. Smidt fot. 1915. Omtrent midt i billedet »Gammel Vissing Klostergård«. Mellem gården og åens slyngede løb har Vissing †kloster stået. På området aner man jordbunker fra de udgravninger, der var i gang, da billedet blev taget. Længere væk tegner sig Vængsø. - *View of a stretch of the river Gudenå and the landscape west of the river. In medieval times by the farm in the middle of the picture there stood a Benedictine nunnery which was closed and presumably demolished in the 15th century.*

VISSING †KLOSTERKIRKE

SØNDER VISSING SOGN

Klosteret, der husede nonner af benediktinerordenen,¹ var stiftet engang før midten af 1200me i følge Øm klostets krønike (jfr. s. 3778), der beretter, at hertug Abels folk på denne tid, i broderstriden med kong Erik Plovpenning, »lagde nonnernes gård ved navn Gammel Vissing helt øde ved ild, kirken ene undtagen«. Nærmere om klosterets grundlæggelsestid og -omstændigheder er ikke kendt. Set i lyset bl.a.

af dets senere historie styrkes en formodning om, at Århus bispestol var medvirkende eller måske ligefrem havde taget initiativet til stiftelsen og ydet bidrag til sikring af anlæggets drift. Muligvis fungerede nonneklosteret Vissing som en dobbeltinstitution sammen med samme ordens †munkekloster Voer, der lå lidt længere nede ad Gudenåen, men på vandløbets modsatte side (Voerladegård sogn).²

Klosteret optræder i to middelalderlige testamenter: 1268³ skænkede den gavmilde fru Gro, Esben Vagnsens enke, det to mark, og 1345⁴ nævnes to af dets beboere, Margrethe Uffesdatter og Cecilie Ovesdatter, der hver modtog en skilling grot af Peder Jensen, der var kannik i Lund og Århus og stammede fra det nærliggende Nim. Endvidere omtales 1411⁵ en hr.Jens som klosterets prior og præst.

Ulrik, biskop af Århus 1424-49, ophævede klosteret og henlagde en del af dets besiddelser under bispegodset.¹ Efter flere års stridigheder, hvori såvel konge som pave var inddraget, lykkedes det dog Voer kloster ved forlig 1488⁶ at blive tilkendt bl.a. nonnernes ejendomme i Vissing sogn. Det fremgår af sagen, at Ulriks efterfølger, Jens Iversen Lange, celebrerede messe i Vissing klosterkirke 1454.

Vissing kloster var 1616⁷ navnet på en ejendom i sognet, sandsynligvis (delvis) identisk med den eksisterende Gammel Vissing Klostergård, der ligger i den vestlige udkant af klostertomten.

Møntfund. En fransk sølv mønt (gros tournois) fra omkring år 1300, fundet på området, er 1924 indleveret til Nationalmuseet (F. P. nr. 1586).

Nonnernes bygninger har rejst sig på en lav højning, der hæver sig på Gudenaåns venstre bred ved en slyngning, hvor ådalens bund er bred og

Fig. 2. Romanske, murede grave, set fra øst. Den nordligste, sat af kampesten, er formodentlig ældst. Afdækket og fotograferet 1915 af C.M. Smidt (s. 3844). - *Romanesque graves.*

frodig. Formodentlig har stedet i middelalderen været næsten helt omgivet af sump og vand og haft karakter af halvø. I en stor krumning rundt om det kuperede bakkeland, Nørreå, der stejlt hæver sig på den anden bred og krones med den markante, 108 m høje Sukkertoppen, strømmer åen, der på strækningen kaldes Voervad å, et par kilometer videre, før den ved Voer \dagger kloster udmunder i Mossø. Ved Pinds Mølle,⁸ nogle hundrede meter oven for Vissing klosterplads, løber Fuglbæk vestfra ud i åløbet. I dalens vestre skrænt er 1935, mellem møllen og klosteret, udgravet en middelalderlig \dagger tegløvn.

Udover beliggenheden vides næsten intet om klosterbygningerne. For Nationalmuseet havde C. M. Smidt 1915 mulighed for at foretage en mindre, orienterende undersøgelse på stedet, hvor der til stadighed dukker store marksten og navnlig munkesten op, og hvor ejeren under markarbejde netop var stødt på murværk og en af de nedennævnte grave.

Murværket viste sig at være en stærkt nedbrudt rest af kernen i en munkestensmur på kampestenssyld, der efter situationen så ud til at have befundet sig nær kompleksets sydøstre hjørne. Er dette rigtigt, betyder det, at de hidtil fundne grave har været anlagt i gården eller i en af klosterets bygninger.

Ca. 16 m vest for ovennævnte murværk fandtes 1951 nogle skifter af munkestensmur (væg-pille?), der muligvis kan sættes i relation til syd-muren i anlæggets formodede \dagger sydføj. Det er imidlertid usikkert, om der er grundlag for den antagelse, at klosterets kirke befandt sig i denne side af kompleksset.

Ved samme lejlighed observeredes desuden trekantede tegl (gulvfliser?), nogle begravelser o.a.

Nær ved den just omtalte rest af munkestensmurværk afdækkede C. M. Smidt samtidig to tætliggende, *romanske grave* af forskellig alder og materiale.

1) Den nordligste var en kampestensgrav (fig. 2), der ifølge sit materiale må formodes at være ældst. Siderne var buede, enderne til dels ødelagt i forbindelse med fundet og før den endelige udgravning. Graven var muret af tre skif-

Fig. 3. Området ved Vissing †kloster, hvis placering er angivet med en stjerne, 1:10.000. Kortet, der er udført af Jørgen Wichmann 1992, er en sammensætning af dele af matrikelkort fra fire ejerlaug: Sønder Vissing (1816, M.Jensen og F. A. Strøver. Rettelser til 1863), Vilholtgård og Nedenskov (1790, A.Haar), Vissingkloster og Pinds Mølle (1817, A.Terkelsen Hauberg) og Voerladegård (T. Ø. Hillerup, prøvet 1817. Rettelser til 1856). - *Map of the area around the demolished Benedictine nunnery, the site of which is marked by an asterisk.*

ter kampesten i kalk, nederste skifte lå direkte på den naturlige grusbund, der tillige udgjorde gravens bund. Et indvendigt hovedleje var dannet ved hjælp af to skifter munkesten i kalk, på fladen, i alt fire sten, to på hver side af kraniet.

Af skelettet var kun et defekt kranium og nogle få knogler bevaret.

2) Munkestensgrav (fig. 2), tæt syd for nr. 1 og lidt højere i niveau end denne. Den var trapezformet, muret af tre skifter munkesten i

kalk, med særskilt, udvendigt hovedleje samt en »skuldersten« til hver side, i alt 220x122-51 cm; stenmål: 27,5-28,5x12,5x9-9,5 cm. Nederste skifte sat på grusbund, der tillige var gravens bund.

En *†klokkeknebel* skal ifølge Henry Petersen være fundet på tomten syd for den ovenfor omtalte gård.

KILDER OG HENVISNINGER

NM2: Indberetninger ved C. M. Smidt 1915 (murelevn, grave) og 1935 (teglovn), P. Jensen Pedersen 1951 (bygningstrest, grave m.v.).

Notebøger. *NM2*: Søren Abildgaard IX, 1771, 34 (placering), K. Henry Petersen XXXII, udat., 52 (teglsten, klokkeknebel), C. M. Smidt L, 1915, 56-59 (udgravning).

Tegninger og opmålinger. *NM2*: Oversigtsskitse og grave ved C. M. Smidt 1915, teglovn ved samme 1935, oversigtsskitse med begravelser o.a. ved P. Jensen Pedersen 1951.

Litteratur: I. Hertzprung: De danske Klostre i Tiden 1202-1319. *HistTidsskr.* 7. rk. V, 1904-05, 329; V. Lorenzen: De danske Benediktinerklostres Bygningshistorie, 1933, s.33 og 126f. G.G.Smith: De danske nonneklostre indtil ca. 1250. *KirkehistSaml.* 1973, særligt s. 15, 23 og 27.

Red. 1992 ved L. Bisgaard og K. de Fine Licht, grave ved Vibeke Michelsen.

¹ *ActaPont.* nr. 5886 (1454).

² Jfr. litteraturlisten. Hertzprung, nævnte sted, tænker sig, at konventfløjene var af træ og kirken af sten, siden den ikke brændte.

³ *DaRigBr.* 2. rk. II, nr. 122 og 123, jfr. L. Rasmussen: Gaver til klostrene i middelalderen. *KirkehistSaml.* 1991, s. 7-48.

⁴ Samme 3. rk. II, nr. 147.

⁵ *Repert.* nr. 5156.

⁶ *ActaPont.* nr. 3017 (1486), *ÆldDaArkReg.* I, 188 (1488?), jfr. *Herreklostrene*, s.126f og *KirkehistSaml.* 3. rk. III, 174.

⁷ *KancBrevb.* 4. okt. Det drejer sig om kongens fæster Anders Jensen (jfr. s. 3809).

⁸ Jfr. Chr. Heilskov, i *ÅrbÅrhSt.* XXXVIII, 1945, s. 63-65.